

OSTALE KRIVIČNOPRAVNE NAUKE

<https://doi.org/10.7251/CEST1524324S>

UDK 343.9:316.624-053.6

REFERAT

МАЛОЉЕТНИЦИ КАО ИЗВРШИОЦИ КРИВИЧНИХ ДЈЕЛА - УЗРОЦИ, ОБЛИЦИ ИСПОЉАВАЊА И ПРЕВЕНЦИЈА

проф. др Миле Шикман

Правни факултет Универзитета у Бањој Луци, mile.sikman@pf.unibl.org
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1485-8916>

проф. др Велибор Бајичић

Факултет за безбједност и заштиту, Независни универзитет, Бања Лука,
bajicicv@gmail.com

Апстракт: Малољетници као извршиоци кривичних дјела представљају једну од важнијих тема у криминологији и кривичном праву уопште. У првом реду због чињенице да се ради о најосјетљивијој популацији становништва која захтијева другачији приступ него пунољетна лица. С друге стране посебан осврт је потребно дати проблему рецидивизма малољетника, јер уколико мјере превенције и репресије овог понашања не дају жељени резултат онда се стварају услови за њихово прерастање у криминлитет пунољетних лица. Због тога је од нарочите важности утврдити узроке и услове који погодују развоју криминалитета малољетника, затим одредити појавне облике и структуру кривичних дјела која врше, те на крају дефинисати правце превенције и репресије малољетничког криминалитета. У том смислу кроз теорије имитације, учења и етикетирања приказаћемо објашњење узрочности појединих облика криминалитета малољетника, са посебним освртом на насилничке деликте. На крају указаћемо на могуће правце превенције криминалитета малољетника узимајући у обзир како формалну, тако и неформалну друштвену контролу.

Кључне ријечи: малољетна лица, пунољетна лица, етиологија, феноменологија, превенција.

1. УВОД

Дјеца и малољетници (као посебна узрасна категорија дјеце) чине значајан удио у популацији становништва¹ због чега је од нарочите важности

¹ Дјеца у Републици Српској чине петину становништва, од чега преко шест посто чине малољетна лица у старосној доби од 14 до 18 година живота. Према попису становништва из 2013. године у Републици Српској је евидентирано је 235.622 дјеце што представља удио од 20,13% у укупној популацији становништва, од чега 70.815 лица су у старосној групи од 15-19 година живота. Треба напоменути да је

њихов, поред осталог, правилан емотивни и друштвени раст и развој². Ипак, услед изложености штетним утицајима, ризику и стресу стварају се могућности за различите девијације, од којих су најтеже свакако укљученост у вршење кривичних дјела. Управо је то оно што називамо криминалитетом малољетника³. Томе доприносе многобројни услови и узроци, од којих се истиче живот малољетника у неповољним породичним, животним и социјалним условима (нпр. недовољно и неадекватно дјеловање породице, школе, социјалних и других институција, уз присутност личних, индивидуалних својстава). То доводи до бјекства од куће, непохађања школе, беспосличарење, скитничарење, појаву алкохолизма, наркоманије и осталих социјално патолошких појава код малољетника. Уколико се наведеном дода утицај средстава масовне комуникације и дитигалног окружења (друштвене мреже, интернет и др.) онда добијамо пуни потенцијал за одвајање малољетника од породице и утицај вршњачке оријентације што представља погодно тло за развој криминалног понашања.

Иначе стање криминалитета малољетника у Републици Српској у последњих 20 година (2003. – 2023.) по броју пријављених малољетних учинилаца кривичних дјела⁴ у односу на пунољетна лица показује континуирану тенденцију опадања (види опширније Шикман, 2013; Шикман, 2022). Наиме, према подацима Министарства унутрашњих послова Републике Српске (Министарство унутрашњих послова Републике Српске, н.д.), највећи удио малољетника у структури пријављених лица партиципирао 2004. године и износио је 12,79%, док је најмањи удио евидентиран 2021. године и износио је 2,42%. О којој разлици у броју пријављених малољетника се ради најбоље илуструју апослутни бројеви, према којима је 2004. године

становништво је у табелама груписано по старости према навршеним годинама живота, из којих се не може прецизно утврдити старосни узраст од навршених 14 година живота до 18 године (Републички завод за статистику Републике Српске, 2022, 83).

² Наведено је предмет проучавања различитих грана медицинских наука, психологије, педагогије и других научних дисциплина.

³ На овом мјесту потребно је направити дистинкцију криминалитета малољетника од малољетничке делинквенције. Криминалитет малољетника обухвата укупност понашања која представљају кривична дјела која врше малољетна лица на одређеном простору, у одређеном временском период (Бошковић, 1999, 157) док малољетничка делинквенција обухвата „таква девијантна понашања младих одређеног узраста којима се крше легалне норме друштвене средине” или „сваку активност малољетних лица или малољетних група која представља знатније кршење било које друштвене норме” (Константиновић–Вилић, Николић–Ристановић & Костић, 2009, 223).

⁴ Према Закону о заштити и поступању са дјецом и малољетницима у кривичном поступку малољетник је дијете које је у вријеме извршења кривичног дјела навршило 14 година, а није навршило 18 година живота и према коме се могу изрећи кривичне санкције и друге мјере предвиђене овим законом (чл. 2 ст. 3) (Службени гласник Републике Српске, бр. 13/2010, 61/2013, 68/2020)

пријављено 884 малолетна лица, док је 2021. године тај број био 153 малолетна лица (Министарство унутрашњих послова Републике Српске, н.д.). Према томе може се сматрати задовољавајућом стопом опадања броја пријављених малолетних извршилаца кривичних дјела. Овакви трендови су у границама просјека и/или незнатно испод када је у питању упоредно стање у другим земљама⁵, што се може сматрати задовољавајућим стањем у области малолетничког криминалитета (Шикман, 2022). Истовремено, евидентирани су супротни трендови када су у питању прекршаји по јавном реду и миру. Тако је у периоду 2009. до 2012. године удио малолетника пријављених судовима за прекршаје у односу на пунолетна лица на приближно истом нивоу и кретао се између 3% и 4%, док се у периоду 2018. до 2021. њихов удио повећао, а највећи проценат је евидентиран 2021. године када је износио 9,34% (Министарство унутрашњих послова Републике Српске, н.д.). "Ови подаци посебно долазе до изражаја када се упореде са подацима о пријављеним малолетницима за кривична дјела, чији бројеви су у паду. Тако је омјер прекршаја и кривичних дјела изражен у апсолутним бројевима 2015. године био приближно 1:2, док је 2021 скоро 1:1, иако је укупан број прекршаја по јавном реду и миру мањи од број пријављених кривичних дјела. Ако узмемо у обзир структуру тих прекршаја, онда је значајна корелација са евентуалним вршењем кривичних дјела са елементима насиља у будућем периоду" (Шикман, 2022). Овим трендовима одговарају и подаци о пријављеним малолетним лицима за кривична дјела повезана са вршњачим насиљем. Наиме, у периоду 2018. до 2023. година евидентиран је пораст пријављених малолетника за вршњачко насиље за скоро дупло већи број, тако што је 2018. године пријављено 34 малолетно лице, а 2023. године 61 лице (Министарство унутрашњих послова Републике Српске, 2024а).

Према полној структури у преко 90% случајева су евидентирани извршиоци мушког пола, док у старосној структури⁶ у преко 60% случајева малолетна пријављена лица су узраста 16 до 18 година, затим до 30% су у узрасту 14 до 16 година, а у осталом обиму партиципирају лица до 14 година старости (Министарство унутрашњих послова Републике Српске, н.д.). Удио мушке популације пријављених малолетника је очекиван, док када је ријеч о удјелу жена уочава се тренд повећања њиховог малолетника у структури

⁵ Према упоредним показатељима у земљама региона, нпр. Србији и Хрватској криминалитет малолетника је у паду (Вујичић, 2020, 86; Ignjatović, 2014, 175; Ricijaš, Mandić & Lamešić, 2022, 77; Kovčo Vukadin, 2005, 280).

⁶ Према узрасту малолетници се дијеле у три старосне групе: млађи малолетник је малолетник који је у вријеме извршења кривичног дјела навршио 14, а није навршио 16 година живота (ст. 1), старији малолетник је малолетник који је у вријеме извршења кривичног дјела навршио 16, а није навршио 18 година живота (ст. 2) и млађе пунолетно лице је лице које је у вријеме извршења кривичног дјела навршило 18, а није навршило 21 годину живота (ст. 3). (Закон о заштити и поступању са дјецом и малолетницима у кривичном поступку, 2010, 2013, 2020, чл. 3 ст. 1, 2, 3).

пријављених лица, што је супротно тренду опадања броја пријављених малолетника. Овај трендови биљежи се и у структури жена пунољетних извршилаца кривичних дјела како код нас, Европи, тако у другим регионима у свијету (види оппирније: Aebi, et.al., 2021; Heiskanen & Lietonen, 2016. цитирано у: Шикман, 2022). Дистрибуција старостне структуре малолетника је потпуно очекивана и без значајније одступања како у ранијем периоду, тако и у односу на друге земље.

Предмет овог рада јесте сагледавање малолетних лица као учинилаца кривичних дјела. У том смислу испитаћемо теорију имитације, теорију учења и теорију етикетања којима ћемо настојати објаснити њихов утицај на популацију малолетних лица ради чињења кривичних дјела. Затим ћемо посебан фокус ставити на насилне деликте који врше малолетна лица, посебно узимајући у обзир чињеницу да су у порасу понашања која врше малолетници са елементима насиља (било прекршаји, било кривична дјела). Управо на овим сазнањима, резултатима етиолошких и феноменолошких истраживања може се изградити адекватна превенција и репресија малолетничког криминалитета. У том смислу даћемо конкретан приједлог мјера на смањењу удјела малолетника у укупној структури пријављених лица, а који је усмјерен на смањење вршњачке оријентације и јачање улоге неформалних субјеката контроле криминалитета.

2. УЗРОЦИ МАЛОЉЕТНИЧКОГ КРИМИНАЛИТЕТА

Узроци због којих се малолетници укључују у вршење кривичних дјела су важно претходно питање на које је потребно дати одговор како би се овај феномен боље разумио и креирао смислен одговор проблем малолетника који су у сукобу са законом. У том смислу можемо користити мултифакторски приступ узрочности, тј. општеприхваћено становиште да на криминалитета малолетника утичу спољни и унутрашњи фактори, који у својој комбинацији доводе до испољавања делинквентног понашања малолетника. Поред овог присуства, последњих деценија афирмише се приступ који се концентрише на факторе ризика тз. актуаријалистички приступ,⁷ чија је сазнања потребно узети у обзир. Дисфункционални

---

⁷ Тако је у лонгитудиналним студијама које датирају још из 1950-тих година започето са проучавањем фактора ризика који су укључивали биолошке и еколошке утицаје. "Ризик се односи на било који фактор или комбинацију фактора (токсични коктел фактора) који ометају оптимални развој дјетета" (Игњатовић, 2015, 294). Према неким истраживањима фактори ризика су груписани у више група а у зависности од контекста у којем су настали. Прву групу чине индивидуални фактори ризика (алкохолизам, наркоманија, агресивност и антисоцијално понашање, и др.). Друга група фактора ризика повезана је са породичним контекстом (нпр. укљученост родитеља у насиље и криминал, слаба везаност за родитеље, лош надзор родитеља и сл.). Трећу групу фактора ризика, чине они који потичу из сусједства и окружења, док четврта група фактора ризика

породични односи⁸, негативна вршњачка оријетнација, негативна школска клима⁹, дигитално окружење су неки од спољних фактора који директно утичу на криминалитет малољетника. Истовремено како овај феномен није изолован и остали фактори као што су утицаји шире друштвене средине (изван породице, школе и вршњачке популације), миграције, па до географског подручје и климатских фактора утичу на стање малољетничког криминалитета. Као унутрашњи фактори који доприносе настанку и развоју ове негативне друштвене појаве могу се издвојити биолошки чиниоци (пол, старост, физичка грађа), затим наследни фактори, фактори личности (интелигенција, емоције и др.) и мотивација. "Личност је централни фактор у ситуацијама криминалитета малољетника. Она је конструкт бројних повољних и неповољних околности одрастања, а одлучујући фактори који детрминишу личност дјетета и предиспонирају га ка криминалитету ситуирани су у породици, школи, широј и ужој средини" (Милић, 2008, 15). Ове факторе теоретичари покушавају објаснити биолошким, психолошким и социолошким теоријама у криминологији, односно утврђивању каузалитета појаве малољетничког криминалитета кроз међудјеловање објективних и субјективних околности који доводе до испољавања таквог понашања. Ови различити теоретски приступи, колико год били корисни и неопходни, истовремено представљају и проблем у разумијевању етиолошке димензије криминалитета малољетника, јер неријетко дају примат једнима у односу на друге факторе које сматрају кључним. Управо је одређивање фактора које издвајамо као одлучујуће у етиологији малолетничког криминалитета једно

је повезана са школом и школском средином која може да генерише сукобе и фрустрације. Поред наведених група у које су сврстани фактори ризика, они се налазе и на ширим нивоима, као што су социјални, културни или институционални ниво. "Сходно томе може се закључити да фактори ризика чине мулти-систем фактора кои су интерактивни и као такви утичу на развојни процес" (Игњатовић, 2015, 294).

- ⁸ Многа истраживања у свијету и код нас још из ранијег периода потврђују да су деградирани породице, породичне прилике и односи микросоцијални фактор криминалитета. "Дјеца која су одгајана у знатно лошијем породичном окружењу у којем је било мање љубави, пажње, разумијевања, стабилности и осјећања за моралне вриједности, уз родитеље неподобне да буду узор и заштита, у великој мјери доприносе развоју криминалитета малољетника" (Glueck 1950).
- ⁹ Велики број истраживања указује на јасну везу између квалитета школске климе и ефикасности превенције ризика. "Превенција ризика је у директној корелацији са климом коју одликује безбједност дјече, њихова пуна укљученост у школске активности, одговорност и брижност за све актере" (Поповић Ћитић, Ђурић, 2018, 40). Више је облика неприватљивог понашања дјече повезаних са школом, од кршења дисциплине у школским ситуацијама, бјежања са часлова, лагања, супротстављања ауторитетима па до тежих облика као што су посјеђивање угоститељских објеката, кладионица, скитња и просјачења, уништавање школске имовине, писање графита, вршњачко насиље, конзумирање средстава зависности и др. (Zrilić, 2011).

од најзначајних питања за његово спречавање и сузбијање (Колаковић, 2008, 201).

Једно од објашњења, које након вијека од када је писано можемо актуелизовати, је теорија социјалне интеракције коју је у XIX вијеку заснова француски криминолог Габријел Тарде (1843-1904). Његов највећи допринос је, између осталог и у објашњењу малолетничке делинквенције. Он се фокусирао на динамичке и хибридне процесе индивидуалне имитације и интеракције, при чему је његов основни став да појединац усваја одређене идеје долазећи у додир у са њима, да би им, када их прихвати, прилагодио своје понашање (King, 2016). Тако се стварају "закони имитације", при чему Тарде наводи три закона имитације: први закон имитације је да људи подржавају једни друге у мјери у којој су међу собно тијесно повезани. Тако поједина понашања настају као мода, да би временом прерасла у навику; други закон је да нижи обично опонашају више; а трећи да нова мода замјењује стару (принцип супституције којим се објашњава да када се сударе два облика понашања, нови облик ће замијенити стари облик понашања) (Игњатовић, 2009, 58). На овај начин могу да се генеришу нови друштвени токови – иновација се развија кроз процес имитације и постаје социо-културни феномен (Taheri kia, 2014). Поред тога дифузија се односи на ширење друштвених или културних добара из једног друштва или средине у друго (Kinnunen, 1996), што је у времену глобализације и дигиталних технологија посебно изражено¹⁰. На ову теорију могли би да надовежено ставове појединаца Чикашке школе, посебно онима који су се бавили теоријом учења. Најзначајни представник је Едвин Сатерленд (1883-1950) који полази од тога да се криминално понашање учи кроз интеракцију са другим лицима у блиским групама ако у њима преовлађују преступнички модели понашања (Игњатовић, 2009, 80). Роналд Акерс је покушао проширити ово учење у којем тврди да групе и појединци који дјелују на главне изворе индивидуалног појачавања имају највећи утицај на то како ћемо се понашати (Игњатовић, 2009, 80). Неке од референтних група су и вршњачке и школске групе. Ове групе могу, поред директног појачавања понашања, пружити и моделе за подражавање односно моделовање понашања других. Ради се о сложеном процесу у коме од мноштва чинилаца зависи да ли ће модел понашања бити прихваћен. Овде би могли да се послужимо још једно теоријом Чикашке школе, а то је теорија етикетирања¹¹.

¹⁰ Примјер можемо пронаћи у масовним пуцњавама и убиствима у школама која су постала учестала у другој половини 20 вијека у САД, а у последње вријеме дешавају се на европском тлу, укључујући и наш амбијент (види опширније: Поповић, Кековић, 2023).

¹¹ Заговорници теорије етикета тумаче девијантно понашање не као скуп особина својствених појединцима или групама већ као процес интеракције између девијаната и недевијаната. По њиховом мишљењу, потребно је открити зашто су неки људи означени као девијантни да бисмо разумијели природу самог девијантног понашања (Grin, 2022).

Тако према Хауарду Бекеру (1928-2023) "појединац покушава ускладити властито дјеловање с дјеловањем других, као што и сваки од њих прилагођава властито дјеловање дјеловању осталих и начину на који очекује да ће остали дјеловати" (Becker, 1991). Уколико је њихово понашање као девијантно буде означено од стране заједнице то ће касније бити кохезивни фактор означавања (етикетирања) са групом. Етикете имају тенденцију да потчине нечији идентитет, остављајући их испуњеним несигурношћу. На концу један савремени концепт који уводи Мајк Пресд превасхондо има фокус на малолетницима, а полази од идеја о криминалитету као свакодневной појави у доба глобализације и масовних медија (Presdee, 2000; Presdee, 2011). Кроз ову идеју коју назива "карневал злочина" покушава да даје смисао тренутном порасту насиља, окрутности, мржње и понижења који прожимају свакодневни живот. У тексту тврди да превише организован економски свијет, на другој страни изазва раширену жељу за екстремним, опозиционим облицима народног и личног задовољства. Ова жеља је резултирала катарзичним "другим животом"¹² недозвољених задовољстава које се почињу испољавати када учесници "модерног каневала" сматрају да имају право на неограничену слободу. Тако долазимо до културних образаца за које је идентификовано да произилазе из таквих понашања, од „карневалских“ жеља на улици кроз улични криминал и антисоцијално понашање, па до неприхватљивог понашања преко интернета¹³.

Поставља се питање какав је практичан значај теорија социјалног учења за контролу криминалитета? Оне сугеришу да се девијант може научити да усвоји конформистичко понашање умјесто девијантног. Због тога се у контроли нежељених понашања посебна пажња посвећује образовним програмима којима се млади у школама едукују о штетним последицама неприхватљивог понашања. На који начин ове теорије можемо довести у везу са актуелним понашањима. Наиме, велики проблем данашњице, као што наводе Нојфелд и Мате (2004), јесте што се дјеца углавном угледају на вршњаке - у њима траже узор, вриједности, идентитет и правила понашања (Neufeld, Mate, 2008). Дјеца постепено постају опортунисти, отуђују се, а

¹² Овде аутор из литературе преузима израз "други живот људи" који је повезан са кршењем забрана, спремношћу да се уништава, понаша неморално, нецивилизовано, скаречно и непредвидиво. Живот постаје карневал за време кога је традиционално било дозвољено много тога што је у свакодневици забрањено. Због тога тај "други живот" оличен у карневалском понашању убрзо бива криминализован и демонизован од реалног живота, а "овај други" му се подсмјева тражећи слободу, једнакост и изобиље уместо онога што официјелни нуди: принуду, неједнакост и сиромаштво. Актери другог живота питају се "како је могуће да неки чланови друштва имају све, а други ништа?" То је један од разлога зашто се начин на који они егзистирају официјелни живот назива "карневалом злочина" (цитирано у: Игњатовић, 2015, 28).

¹³ Даље, аутор примјећује: "комодификовање мржње, повреде и понижења у популарној култури, заједно са популаризацијом и криминализацијом садо-мазохизма и плесно-музичких култура" (Presdee, 2000; Presdee, 2011).

најважније је бити "cool" у друштву (Neufeld, Mate, 2008). "Група је та која упосотавља образац, обезбјеђује стимуланс, награђује славом и другарством, нуди заштиту и лојалност, више од свега даје делинквентовом животу његов етички садржај без кога не би могао да истраје"¹⁴. Дигитално окружење младих омогућава ширење култа ових понашања путем интернета, друштвених медија или на други начин што доводи до максимизирања негативног потенцијала. У таквим условима олако се имитирају понашања која, иако негативна, привлаче пажњу вршњачке популације. Истовремено од стране друштва бивају означени као делинквенти (етикетирани), што за собом повлачи читав низ последица. Уколико се правремено не реагује на узроке ових понашања, већ се она као таква још инкриминишу, вјероватноћа је да ће малољетници наставити да се баве криминалним активностима, а не да га не врше (Presdee, 2000; Presdee, 2011).

3. ОБЛИЦИ ИСПОЉАВАЊА МАЛОЉЕТНИЧКОГ КРИМИНАЛИТЕТА

Подаци о облицима малољетничког криминалитета у Републици Српској приказани су на основу шестогодишњег преледа пријављених малољетника (2018-2023) (Министарство унутрашњих послова Републике Српске, 2024б), као и претходног упоредног периода (Шикман, 2013; Шикман, 2022; Министарство унутрашњих послова Републике Српске, н.д.). Увидом у ове евиденције, може се констатовати да малољетници углавном врше кривична дјела имовинског криминалитета мотивисана користољубљем и кривична дјела насилничког криминалитета. Заправо то је удио више од осам десетина криминалитета малољетника у структури кривичних дјела која они врше (Шикман, 2022). Надаље, удио кривичних дјела имовинског криминалитета кретао се од преко 50% (2020., 2021.), 60% (2018. и 2019.), па до преко 70% (2015., 2016. и 2017.) (Шикман, 2022).

У структури кривичних дјела имовинског криминалитета евидентирано је да малољетници најчешће врше кривична дјела крађе, тешке крађе и оштећења туђе ствари¹⁵, док намање врше кривична дјела разбојништва, утаје и изнуде¹⁶. Што се тиче кривичних дјела против живота и тијела

¹⁴ Наведено према Франк Таненбаум (1893-1969) (Show, McKay 1942, цитирано у: Игњатовић, 2009, 244).

¹⁵ У оквиру ове групе кривичних дјела најборјнија су кривична дјела крађе и тешке крађе, која показују двије супротне тенденције у њиховом односу: опадање броја пријављених малољетника за кривично дјело крађе, с једне стране и повећање броја пријављених малољетника за кривично дјело тешке крађе, с друге стране. Ова тенденција је значајна, ако узмемо у обзир да је основна разлика између ова два кривична дјела у начину извршења, што указује да су малољетници 'спремни' и за вршење тежег облика кривичног дјела (Шикман, 2022).

¹⁶ Евидентирано је да малољетници годишње изврше по једном или двоје ових кривичних дјела, док је 2018. године извршено пет кривичних дјела разбојништва

малољетници углавном врше кривична дјела тјелесна повреда и тешка тјелесна повреда. Код ове дистрибуције изражено у аполутним бројевима примјетно је број кривичних дјела тешка тјелесна повреда опада, док се одржава континитет кривичних дјела тјелесна повреда¹⁷. Томе можемо додати континуитет кривичних дјела насиља у породици и повећање кривичних дјела насилничко понашање, узимајући у обзир и вршњачко насиље. Тако је примјетно знатно повећање броја пријављених малољетника за случајева вршњачког насиља у последњих пет година¹⁸. Поред тога "недавна истраживања спроведена у различитим земљама широм свијета као и домаћи и страни медијски натписи показују да је насиље малољетника према сопственим родитељима све учесталија појава, чије последице могу бити изузетно друштвено опасне"¹⁹. У том смислу и у Републици Српској су малољетници пријављени за ова кривична дјела²⁰. Надаље малољетни учиниоци прекршаја у већем броју случајева врше прекршаје са елементима насиља, за разлику од кривичних дјела за која су за која су најчешће пријављени за имовинске деликте. Тако у структури прекршаја јавног реда и мира, најбројније су туче и физички напади, вријеђање, свађе и недолично понашање, спречавање државних органа у вршењу јавних функција, угрожавање пријетњом напада, те служење алкохолних пића малољетницима, просјачење, пропуштање пријављивања нарушавања јавног реда и мира у угоститељским објектима, вршење физиолошких потреба, итд. (Шикман, 2013). На основу наведених података, као и корелације са повећаним учешћем малољетника у вршењу прекршаја против јавног реда и мира, онда је

(Министарство унутрашњих послова Републике Српске, 2024б).

- ¹⁷ Тако је у петогодишњем периоду (2019-2023) 2023. године пријављен највећи број тјелесних повреда (укупно 34), док је исте године евидентирано 11 тешких тјелесних повреда (Министарство унутрашњих послова Републике Српске, 2024б).
- ¹⁸ Према подацима МУП-а Републике Српске само у 2023. години евидентиран је 61 случај вршњачког насиља (више за 27,1% него 2022. године) за која су полицијски службеници надлежним тужилаштвима поднијели 32 извјештаја о почињеним кривичним дјелима, 14 извјештаја о предузетим мјерама и радњама, у 10 случајева је покренут прекршајни поступак и у пет случајева поступак је завршен у оквиру органа школе. Вршњачко насиље су починила 92 малољетника (више за 24,3%), од којих су 83 мушког и девет женског пола. Међу малољетним починиоцима, 34 су ученици основне и 58 средње школе (Министарство унутрашњих послова Републике Српске, 2024а).
- ¹⁹ Ипак, ради се о недовољно истраженом проблему, коме до сада у стручној литератури из области криминологије, малољетничког кривичног права, малољетничке делинквенције, пенологије и социјалне патологије није посвећено довољно пажње (Батрићевић, Станковић, 2015, 333, 3444).
- ²⁰ Удио ових кривичних дјела у структури пријављених малољетних лица је минималан, а у апсолутним бројевима изражено највише их је било пријављено 2020. године и то пет извршилаца, а најмање 2023. када су пријављена два извршиоца (Министарство унутрашњих послова Републике Српске, 2024б).

евидентна њихова заступљеност у структури кривичних дјела насилничког криминалитета (Шикман, 2022).

Поред тога, уочава се процентуално повећање учешћа малољетних лица у вршењу кривичних дјела у вези са злоупотребом опојних дрога, што иако изражено у апсолутним бројевима чини незнатан број кривичних дјела, треба узети у обзир. Такође малољетници су мањем обиму евидентрани и у вршењу кривичних дјела против полног интегритета, те кривичног дјела недозвољена производња и промет оружја или експлозивних материја. Најмањи број кривичних дјела за која су малољетници пријављени јесу кривична дјела привредног криминалитета и кривична дјела у вези са саобраћајем (види детаљније: Министарство унутрашњих послова Републике Српске, 2024б). Ова дистрибуција је у потпуности очекивана те је не треба је посебно објашњавати. Оно што уочавамо јесет да у званичним евиденцијама нису приказани пријављени малољетници за кривична дјела високотехнолошког криминалитета. Ипак, малољетници који одрастају у дигиталном окружењу неријетко су укључени и у криминалне активности као што су нпр. незаконито преузимање софтвера, музике или других датотека, ширење вируса и упада у рачунаре и рачунарске системе, електорноско злостављање (cyber bullying), електорнске манипулације, као и конвенционалног криминалитета који користи информационе технологије и интернет простор за праћење потенцијалних жртви и ступање у контакт са њима са циљем извршења неких од кривичних дјела као што су нпр. трговина људима, или силовање (Прља, Кораћ & Дилигенски, 2015, 353).

4. ПРЕВЕНЦИЈА МАЛОЉЕТНИЧКОГ КРИМИНАЛИТЕТА

Превенција малољетничком криминалитета заузима централно мјесто када се разматра супротстављање овом негативном друштвеном феномену. Она је вишеструко значајна јер од благовременог и правилног поступања спречава се каснији рецидивизам малољетника и њихово прерастање у криминалитет пунољетних лица. "Сва тежња друштва усмјерена је у правцу стварања, формирања здравог, цивилизованог, способног и креативног човјека који је продукт бројних природних и друштвених фактора: фамилиогенетских предиспозиција; услова одрастања у породици, школи, ужој и широј средини, утицаја вршњака и других социјалних услова у одређеном друштвеном контексту; зрења (узраста) и степена његове активизације и других фактора повезаних са одрастањем човјека и формирањем његове личности" (Милић, 2008, 15).

Зато је важно препознати ове процесе и на њих дјеловати. Тиче се отклањања узрока ових понашања, а не пуко санирање последица. Бављење криминалитетом малољетника не треба да буде последичног карактера. Из тог разлога неопходно се превасходно бавити превенцијом ове појаве. Овај приступ захтијева дугорочност, континуираност и укључивање више сегмената друштва, а не само субјеката формалне социјалне контроле. Веома често

приступност психосоцијалне патологији је први сигнал на који треба реаговати, па се поставља питање њеног утицаја на малољетника који живи, расте и развија се под окриљем овакве породице. "Производ најтежег облика неприлагођеног понашања је делинквенција, а јавља се у оним ситуацијама када се друштвена неподобност не компезује добрим и складним односима у породици" (Костић, 2011, 484). Узимајући у обзир наведено можемо говорити о три главна правца дјеловања²¹:

Први правац је васпитни правац, који подразумева снажну улогу родитеља. Нема потребе објашњавати колика је улога породице у развоју и васпитању дјетета²². Њена улога је незамјењива у остваривању примарних процеса васпитања личности, у којој се стичу прва и основна морална и естетска начела, интелектуалне предиспозиције и радне навике (Бошковић, Марковић, 2015, 133). Ту се попримају елементарни облици социјализације што је условљено односима и карактером у самој породици. Кључно је развијати и подстицати позитивни утицај. Циљ је одвајање од вршњачке оријентације и успостављање пуног односа повјерења са дјецом (Neufeld, Mate, 2008). На овом мјесту потребно је нагласити да вршњачка оријентације није исто што и вршњаци и здрав вршњачки однос;

Други правац је васпитно-образовни правац, који подразумева усвајање позитивне школске климе. Она има значајну улогу у креирању здраве и подстицајне атмосфере важне за постигнуће ученика, али се доводи у снажну везу и са редуковањем различитих проблематичних понашања (Поповић Ћитић, Ђурић, 2018, 7). Поред тога, потребно је да школе развијају и интерне програме превенције, у којима би препознали ране знаке криминалитета међу школском дјецом и младима, али исто тако је неопходно да имају спремне реакције и на очигледну појаву криминалитета²³ (Бјелајац, Драгојловић, 2016, 49);

Трећи правац је формално-правни правац, је дјеловање субјеката формалне социјалне контроле. Подразумева поступање надлежних субјекта заштите у складу са позитивно-правним прописима и у законом прописаном поступку поступања према малољетницима у сукобу са законом²⁴. Општа

²¹ На овом мјесту је потребно нагласити важност и других ванинституционалних начина дјеловања, као што су утицај медија, укључујући и дигитално окружење, потом образованих уставнова виших нивоа образовања (нпр. факултетско образовање), затим вјерских заједница, итд. Дакле наведени су основни правци, који нису и једини.

²² „Постојање здраве и посвећене породице предуслов је постојања здравог и напредног друштва“ (Почуча, Шаркић, 2011, 61).

²³ Стога се предлаже да ти програми буду четворослојни и да садрже: примарну превенцију; рану интервенцију; интервенцију и ресторативну функцију (Бјелајац, Драгојловић, 2016, 49).

²⁴ Упоредно законодавство и законодавство код нас карактерише усвајање посебних закона (*lex specialis*) о малољетницима, у којем је свеобухватно уређен материјалноправни и процесноправни положај малољетних учинилаца кривичних дјела, као и поступање државних органа према њима (судова, јавних тужилаштва,

карактеристика свих модерних законских регулатива кривичноправног положаја малољетних учинилаца кривичних дјела јесте тенденција да се смањи примјена институционалних мјера према малољетницима и повећа број ванинституционалних мјера (Симовић & Симовић, 2012, 298). Овај приступ ће бити лакше спровести, ако нису изостала претходна два начина.

Током прва два стадијума превенције криминалитета малољетника чланови породице и образовно особље (учитељи, наставници, педагози, психолози) имају предност у односу на полицију, правосуђе и социјалне службе. Предност имају васпитне мјере у односу на репресивне. Наравно, не треба запоставити ни улогу субјеката формалне друштвене контроле у спречавању криминалитета малољетника. Ипак она је секундарног карактера, а врло често и крајње средство реаговања (*ultima ratio*). Зато треба бити опрезан у њиховој примјени, јер последице њих немамо других мјера.

5. ЗАКЉУЧАК

Криминалитет малољетника у Републици Српској иако у прихватљивим границама (у смислу удјела у укупном броју пријављених пунољетних лица) захтијева дужну пажњу и приступ. Нарочито због тенденција развоја малољетничког насилничког криминалитета, које су евидентне у анализираним полицијским и правосудним статистикма. Наиме у Републици Српској данас можемо "видјети" малољетног извршиоца кривичног дјела углавном мушког пола, старијег пунољетника (од 16 до 18 година живота), који врши крађе и тешке крађе, а све више се укључује у вршење насилничких деликата, као што су вршњачко насиље, насиље у породици или прекшаји против јавног реда и мира са елементима насиља, наносећи тјелесне повреде жртвама (више лаке, а евидентране су и тешке тјелесне повреде). Уколико на адекватан начин и благовремено не реагујемо као друштво улазимо у ризик њиховог прерастања у криминалитет пунољетних лица, рецидивизам и озбиљније друштвене последице.

С тим у вези малољетници као извршиоци кривичних дјела би требали да представљају једану од важнијих друштвених тема. Од питање о узроцима и условима који доводе до испољавања криминалног понашања, па разматрања облика испољавања, до мјера превенције и репресије криминалитета малољетних лица. Свако је значајно за боље разумијевање овог негативног друштвеног феномена и осмишљавање адекватне друштвене

полиције) уључујући поступање и других субјеката (органи старатељства, породице, школе, институције на свим нивоима друштвене заједнице. Наведени приступ је заправо одраз савремених тенденција и међународно правних стандарда (на примјер Стандардна минимална правила Уједињених нација за малољетничко правосуђе тзв. Пекингшка правила из 1985. године, затим Конвенција Уједињених нација о правима дјетета из 1989. године и др.) у области малољетничког кривичног правосуђа (види детаљније: Митровић, 2014; Симовић & Симовић, 2012; Николић, 2011; Carić & Kustura, 2010).

реакције. У том процесу непоходно је користити ранија сазнања и прилагодити их тренутном контексту. На примјер очито је како теорија имитације од прије једног вијека може послужити да данас објаснимо многа негативна понашања малолетних лица. Ако та, али и многа друга знања доведемо у везу са новијим сазнањима о процесу формирања личности дјете и малолетника, те узмемо у обзир дигитално окружење у којем одрастају, онда можемо и понудити смислене стратегије реаговања на криминалитет малолетника. У супротном ризикујемо "да се вртимо у круг" без адекватног одговора.

Литература

- Aebi, M.F, Caneppele, S., Harrendorf, S., Hashimoto, Y. Z., Jehle, J.-M., Khan, T.S., Kühn, O., Lewis, C., Molnar, L., Smit, P., Þórisdóttir, R. & national correspondents, 2021. *European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics 2021* (6th ed.). Series UNILCRIM, (1)2021. Dostupno na: <https://wp.unil.ch/europeansourcebook/printed-editions-2/6th-edition/> (31.1.2022).
- Батрићевић, А., Станковић, В. 2015. Малолетници као учиниоци породичног насиља на родитељима, заступљеност, карактеристике, државна реакција. У: Стевановић, И. (уредник), *Малолетници као учиниоци и жртве кривичних дела и прекршаја* (333-348). Београд: Институт за криминолошка и социолошка истраживања.
- Becker, H. 1991. *Outsiders: Studies In The Sociology Of Deviance*. New York: The Free Press,.
- Бошковић, М. & Марковић, М. 2015. *Криминологија са елементима виктимологије*. Нови Сад: Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду
- Бошковић, М. 1999. *Криминолошки лексикон*. Нови Сад: Матица Српска
- Бјелајац, Ж. & Драгојловић, Ј. 2016. Улога и значај ванкривичних субјеката у савременој политици сузбијања криминалитета, *Политичка ревија* 28(47), 39-54
- Вујичић, Н. 2020. Стање и тенденције криминалитета малолетника у Републици Србији, *Зборник Института за криминолошка и социолошка истраживања* 39(1), 81-94,
- Glueck S. & E. 1950. *Unraveling Juvenile Delinquency*. Cambridge.
- Grin, A. 2022. Labeling Theory Overview: Definition, Authors, Examples. Dostupno na: <https://studybay.com/blog/the-advantages-and-weaknesses-of-labelling-theory/> (12.03.2024)
- Zrilić, S. 2011. Povezanost bježanja sa nastave i maloljetničke delinkvencije, *Magistra Iadertina*, 6(6), 71-81.
- Игњатовић, Ђ. 2015. Криминалитет малолетника: старе теме и нове дилеме. У: Стевановић, И. (уредник), *Малолетници као учиниоци и жртве кривичних дела и прекршаја* (19-38). Београд: Институт за криминолошка и социолошка истраживања.
- Игњатовић, Ђ. 2014 . Stanje i tendencije kriminaliteta maloletnika u Srbiji – Analiza statističkih podataka. *Crimen* 5(2), 173-195
- Игњатовић, Ђ. (2009). *Теорије у криминологији*. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду.
- Heiskanen, M., & Lietonen, A. (2016). Crime and Gender. A Study on How Men and Women are Represented in International Crime Statistics. Publication Series No. 85

- (web-publication only). Helsinki: European Institute for Crime Prevention and Control. Retrieved February 1, 2022
<https://heuni.fi/documents/47074104/0/Crime+and+gender+taitto.pdf/d856bcfb-1dd9-85ed-5251-f6b352561e29/Crime+and+gender+taitto.pdf?t=1607671972794>
- King, A. 2016. Gabriel Tarde and Contemporary Social Theory. *Sociological Theory*, 34(1), 45-61. <https://doi.org/10.1177/0735275116632558>
- Kinnunen, J. 1996. Gabriel Tarde as a Founding Father of Innovation Diffusion Research. *Acta Sociologica*, 39(4), 431-442. <https://doi.org/10.1177/000169939603900404>
- Kovčič Vukadin, I. (2005). Stanje i kretanje kriminaliteta u Republici Hrvatskoj, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 12(2), 279-325
- Колаковић, М. 2008. Примењивост криминолошких идеја у контроли малолетничког криминалитета, *Зборник Института за криминолошка и социолошка истраживања* 28(1-2), 201-215.
- Константиновић–Вилић, С., Николић–Ристановић, В. & Костић, М. 2009. *Криминологија*, Ниш: Пеликан принт
- Костић, М. 2011. Личност малолетног делинквента – криминолошка обележја, *Теме*, 35(2), 475-493.
- Милић, А. 2008. Етиологија поремећаја личности и понашања – основе превенције малолетничке делинквенције. У: Митровић, Љ. (уредник), *Малолетничка делинквенција као облик друштвено неприхватљивог понашања младих* (9-24). Бања Лука: Висока школа унутрашњих послова.
- Милић, А. (2008). Етиологија поремећаја личности и понашања – основе превенције малолетничке делинквенције. У: Митровић, Љ. (уредник), *Малолетничка делинквенција као облик друштвено неприхватљивог понашања младих* (9-24). Бања Лука: Висока школа унутрашњих послова.
- Министарство унутрашњих послова Републике Српске, 2024а. *Информација о вршиачком насиљу у Републици Српској у периоду 2018 – 2023*. Бања Лука: Министарство унутрашњих послова, достављено путем емаил: Evelina.Danilovic@mup.vladars.rs, (27.02.2024)
- Министарство унутрашњих послова Републике Српске, 2024б. *Информација о малолетничкој делинквенцији у Републици Српској у периоду 2018 – 2023*. Бања Лука: Министарство унутрашњих послова, достављено путем емаил: Evelina.Danilovic@mup.vladars.rs, (27.02.2024)
- Министарство унутрашњих послова Републике Српске, (н.д.). *Информација о стању безбједности у Републици Српској у 2003., 2004., 2005., 2006., 2007., 2008., 2009., 2010., 2011., 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022*. Бања Лука: Министарство унутрашњих послова, Доступно на: https://mup.vladars.rs/index.php?vijest=informisanje_javnosti&vrsta=statistike, (12.01.2024)
- Митровић, Љ. 2014. Конвенција Уједињених нација о правима дјетета и њен значај у праву Републике Српске уопште, а посебно у малолетничком кривичном праву Републике Српске, *Годишњак Факултета правних наука* 4(4), 5-16
- Neufeld, G., Mate, G. (2008). *Hold on to your kids: Why Parents Need to Matter More Than Peers*. Toronto: Vintage Canada.
- Николић, З. 2011. Сличности и разлике малолетничког казног законодавства у Србији, Хрватској, Босни и Херцеговини и Црној Гори, *Страни правни живот* 55(3), 357-364.
- Поповић, Ј., Кековић, З. (2023). Масовна убиства и култура насиља: случај Сједињених Држава. *Безбједност, полиција, грађани*, 19(2), 3-32.

- Поповић Ђитић, Б. & Ђурић, С. 2018. *Позитивна школска клима – елементи, принципи и модели добре праксе*. Београд: Факултет безбедности Универзитета у Београду,
- Почуча, М. & Шаркић, Н. 2011. *Породично право и породичноправна заштита*. Београд: Правни факултет Универзитета Унион и ЈП Службени гласник.
- Прља, Д., Кораћ, В. & Дилигенски, А. (2015). Малолетници и сајбер криминал. У: Стевановић, И. (уредник), *Малолетници као учиниоци и жртве кривичних дела и прекршаја* (349-364). Београд: Институт за криминолошка и социолошка истраживања.
- Presdee, M. 2011. *From Carnival To The Carnival Of Crime*. Dostupno na: CHAPTER 3 FROM CARNIVAL TO THE CARNIVAL OF CRIME (kent.ac.uk) (12.03.2024.)
- Presdee, M. 2000. *Cultural Criminology and the Carnival of Crime*. London: Routledge
- Републички завод за статистику Републике Српске, 2022. *Статистички годишњак 2022*. Бања Лука: Републички завод за статистику. Доступно на: https://www.rzs.rs.ba/static/uploads/bilteni/godisnjak/2022/StatistickiGodisnjak_2022_WEB_II.pdf, (1.2.2024)
- Републички завод за статистику Републике Српске, 2022. *Статистички годишњак 2022*. Бања Лука: Републички завод за статистику. Доступно на: https://www.rzs.rs.ba/static/uploads/bilteni/godisnjak/2022/StatistickiGodisnjak_2022_WEB_II.pdf, (1.2.2024)
- Ricijaš, N., Mandić, S., Lamešić, L. (2022). Dinamika kretanja kriminaliteta maloljetnika u Republici Hrvatskoj od 2000 do 2022 godine. *Kriminologija i socijalna integracija* 30(1), 70–104
- Симовић, М. & Симовић, В. 2012. Карактеристике малолетничког кривичног права у Републици Српској, Зборник радова „Права дјетета и равноправност полова – између нормативног и стварног“, 295–318.
- Taheri kia, H. 2014. Gabriel Tarde, Social Transformations and Ideology. *Iranian Journal of Sociology*, 15(4), 54-70.
- Carić, A. & Kustura I. 2010. Kamo ide hrvatsko maloljetničko kazneno zakonodavstvo? *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 47(3), 605.-620.
- Show C. And McKay H. 1942. *Juvenile Delinquency and Urban Areas*. Chicago. Цитирано у: Игњатовић, Ђ. (2009). *Теорије у криминологији*. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду.
- Шикман, М. 2022. Криминалитет малолетника у Републици Српској у период 2015-2021. *Правна ријеч* 19(65), 428-459. doi 10.7251/PR6522428S
- Шикман, М. 2013. Криминалитет малолетника у Републици Српској, са освртом на вршњачко насиље, У: Зборник радова: *Вршња чко насиље (етиологија, феноменологија, начини превазилажења и компаративна искуства)*, (3-18). Бања Лука: Висока школа унутрашњих послова
- Закон о заштити и поступању са дјецом и малолетницима у кривичном поступку, Службени гласник Републике Српске, бр. 13/2010, 61/2013, 68/2020

JUVENILES AS PERPETRATORS OF CRIMINAL OFFENSES - CAUSES, FORMS OF MANIFESTATION AND PREVENTION

Associate Professor Mile Šikman

Law Faculty University of Banja Luka, mile.sikman@pf.unibl.org
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1485-8916>

Associate Professor Velibor Bajčić

Faculty of Security Studies, Independent University, Banja Luka, bajjicv@gmail.com

Abstract: *Juveniles as perpetrators of criminal acts represent one of the most important topics in criminology and criminal law in general. First of all, due to the fact that it is the most sensitive population that requires a different approach than adults. On the other hand, it is necessary to pay special attention to the problem of juvenile recidivism, because if the measures of prevention and repression of this behavior do not produce the desired result, then the conditions are created for their development into adult criminality. That is why it is of particular importance to determine the causes and conditions that favor the development of juvenile delinquency, then to determine the appearance and structure of the criminal acts they commit, and finally to define the directions for the prevention and repression of juvenile delinquency. In this sense, through the theories of imitation, learning and labeling, we will present an explanation of the causality of certain forms of juvenile delinquency, with special reference to violent crimes. At the end, we will point out the possible ways of preventing juvenile delinquency, taking into account both formal and informal social control.*

Key words: *juvenile persons, adult persons, etiology, phenomenology, prevention.*